

Att göra framstegen tydliga med hjälp av utvecklingsscheman **Ann S Pihlgren**

När man inte vet vad man kan, är det svårt att veta vad man ska lära sig härnäst. Vid Freinetskolan Mimer har vi därför gjort en rad utvecklingsscheman för olika färdigheter. Tanken är att såväl barnet, föräldern och pedagogen ska veta var barnen befinner sig i utvecklingen. Arbetet tilldelades det regionala Skolpriset SPIRA år 2002.

Freinetskolan Mimer är en friskola i Norrtälje som erbjuder verksamhet för barn i åldrarna 1 till 16 år. Mimer har en egen förskola och barnen kan därefter gå hela sin grundskoletid på Mimer. Vi arbetar med Freinetpedagogik, vilket innebär att barnen har ett stort inflytande över sitt eget arbete i den ordinarie verksamheten. Med stigande ålder förskjuts tyngdpunkten i arbetssättet från lekarbete i de yngsta åldrarna till färdighetsträning i mellanåldrarna för att i de övre åldrarna bli helt tematiserat. Arbetet ska vara befrämjande för barnets utveckling och det måste med stigande ålder erbjuda nya utmaningar för barnen.

De friare arbetsformerna och barnens eget val av arbetsstil och arbetsområden gör att vikten av diagnoser och kontroll och kontroll blir ännu viktigare än i en mer buden arbetsform. Läraren kan inte längre kontrollera barnens arbete genom att reglera vad barnen ska göra och hur långt barnen ska arbeta. Kontrollen kan inte längre ske genom att se hur långt barnen "hunnit i boken" eller hur många rätt barnet har på ett prov. Helt andra och oberoende verktyg behövs.

Bakgrund till projektet

Vi har sett att en viktig del av barnets arbete för att nå målen är att de kan se hur långt de kommit i sin egen utveckling. Då kan de också avgöra vad som kommer att vara nästa steg i utvecklingen. Det kan vara svårt för ett barn, även i äldre ålder, att avgöra sin egen nivå och vad som återstår att erövra i nya färdigheter.

Vi ville hitta ett sätt att enkelt och lättfattligt beskriva hur utvecklingsgången i de vanligaste färdigheterna ser ut. På så sätt trodde vi att det skulle bli synligt för såväl pedagog som barn och förälder vad barnet kunde och vad det behövde gå vidare med i sin utveckling. Inspirerade av Bo Sundblads "Läsutvecklingsschema" arbetade vi under år 2001 med att söka finna utvecklingsscheman för en rad sådana områden.

Utvecklingsscheman för färdigheter

Pedagogerna från förskola till och med skolår nio har tillsammans arbetat fram utvecklingsscheman utifrån forskningslitteratur och sin praktiska erfarenhet. Dessa scheman kan användas från 1 år till 16 år, ja t.o.m. till en vuxens färdigheter på området. Följande färdigheter kan följas i utvecklingsschema:

- • Finmotorik
- • Grovmotorik
- • Tala/lyssna
- • Skriva
- • Matematiskt tänkande

- • Naturvetenskapligt tänkande
- • Vad gäller läsande använder vi Bo Sundblads Läsutvecklingsschema.

Utvecklingsschemat beskriver punkt för punkt den utveckling som barn vanligtvis går igenom inom den aktuella färdigheten. Första punkten visar det första som händer i utvecklingen, nästa beskriver nästa steg och så vidare fram till den sista punkten då färdigheten är helt befäst. För vissa färdigheter är utvecklingen oftast klar under grundskoletiden men för vissa fortsätter utvecklingen upp i vuxen ålder. Alla vuxna når heller inte alla punkter.

Ett exempel på hur det kan se ut är utvecklingsschemat för matematiskt tänkande.

1	Barnet känner igen bekant form	☐
2	Barnet urskiljer olika former (kan t.ex. stoppa rätt kloss i rätt hål på en klosslåda)	☐
3	Barnet ser skillnad i storlek (men inte mellan t.ex. längd bredd volym)	☐
4	Barnet ramsräknar "utantill"	☐
5	Barnet lägger ihop, drar ifrån och delar genom att räkna föremål	☐
6	Barnet förstår att ett antal kan ha olika enhet, storlek (t.ex. att 5 myror är fler än 4 elefanter)	☐
	<i>o.s.v. fram till...</i>	
2		☐
5	Individen förstår att formeln beskriver samma matematiska förhållande oavsett tal (kan till exempel avläsa diagram)	☐

Framstegen görs tydliga

Den stora vinsten med detta arbetssätt ligger i att barnets utveckling stöds på ett positivt sätt genom att varje framsteg görs tydligt för pedagog, barn och förälder. Utvecklingsschemat beskriver hur mycket barnet redan kan. Det ger alla en möjlighet att också bedöma var näst utvecklande insats ska sättas in. Individualiseringen underlättas betydligt på det sättet. Utvecklingsschemat ger barn och förälder en möjlighet att ta del av pedagogens kunskaper på området. Den bild som pedagogen tidigare haft i sitt eget huvud av barns utvecklingsgång och hur den kan stödjas, görs på pappret tydligt för både barn och förälder. Det underlättar både inläring och förståelse för de arbetsformer som pedagog och barn väljer för att åstadkomma bra resultat. Det ger också föräldern en pedagogisk insikt om hur den ska stödja sitt barn hemma.

En stor vinst är också att utvecklingsschemat underlättar för pedagogen att tillämpa ett friare och mer demokratiskt arbetssätt i barngruppen. Utvecklingsschemat blir ett enkelt och tillförlitligt sätt att som pedagog se och garantera att barnet utvecklas vidare över tid. På så sätt behöver inte alla arbetsmoment kontrolleras och pedagogen kan med gott samvete uppmuntra barnens egna experiment och trevande försök.

Vi har utvärderat de olika utvecklingsscheman som konstruerats genom att samtliga ämnesansvariga från alla stadier provat scheman på ett stort antal barn. Efter detta har vi reviderat varje schema.

Beskriva den tysta kunskapen

Ett problem har varit själva konstruktionen av schemat. Det har visat sig att det finns relativt lite forskning som berör användbara områden. Det bästa sättet att konstruera scheman har varit att samla pedagoger, som erfarenhetsmässigt täcker upp alla åldrar från spädbarn till ungdomar inom det berörda ämnesområdet. Sedan har vi tillsammans försökt beskriva den tysta kunskap man har om hur barnens utvecklingsgång ser ut.

Ett annat problemområde har varit hur fokus i utvecklingsschemat ska vara. Ska vi beskriva arbetsmoment eller tänkande? Till att börja med fastnade vi ofta i att beskriva arbetsmoment, snarare än nya steg i utveckling. Det har också varit svårt att beskriva en ofta komplex tanke eller insikt i enkla ord som kan förstås av alla. Vi har under arbetet kommit att fokusera på själva färdighetens och/eller tänkandets utveckling, men ibland valt att beskriva den med något mer påtagligt. I utvecklingsschemat för matematiskt tänkande beskrivs till exempel insikten om att ett antal kan ha olika enhet med att barnet förstår att 5 myror är fler än 4 elefanter.

Oro för sorteringsinstrument

I de första resonemangen i pedagoggruppen hyste några en oro för att utvecklingsscheman skulle bli ett sorteringsinstrument snarare än en positiv utvecklingshjälp. Den effekten hade flera erfarit av andra diagnosmaterial. När vi väl börjat arbeta fram våra första utvecklingsscheman, såg dock alla att de inte kunde ha den effekten. Istället för att beskriva vad barnet inte kan, ser man tydligt vad barnet redan kan. Vår första användning och efterföljande utvärdering av materialet visade också att detta stämde.

Vi har inte haft några extra resurser för att genomföra utvecklingsarbetet. Vi har istället använt några av våra gemensamma konferenser till detta. Det har varit ett mycket roligt och intressant arbete som i sig givit fortbildning för all personal, eftersom man lärt av kollegorna som arbetar med barn i andra åldersgrupper och också av kollegorna med annan ämneskompetens.

Är du intresserad av våra utvecklingsscheman?

Våra utvecklingsscheman finns till salu. Kontakta Freinetskolan Mimer.